

Voor dit examen zijn maximaal 62 punten te behalen; het examen bestaat uit 26 vragen. Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1

Wie vaart de juiste koers?

In Europa willen de landen A, B en C op termijn toetreden tot de Economische en Monetaire Unie (EMU). Op dit moment kennen deze landen nog verschillende wisselkoerssystemen, zoals blijkt uit tabel 1.

tabel 1

wisselkoerssystemen van een drietal Europese landen (géén lid EMU)		
vaste koers ten opzichte van de euro	koppeling aan de euro met een spilkoers en een bandbreedte	zwevende koers
land A	land B	land C

Land A heeft de laatste jaren steeds een tekort op de betalingsbalans met de eurolanden. Dit land heeft gekozen voor een vaste koers van de eigen valuta ten opzichte van de euro om de inflatie in het land te beperken.

Land B heeft de laatste jaren vaak een overschot op de betalingsbalans met de eurolanden, hetgeen leidt tot een opwaartse druk op de koers van de eigen valuta. Daarom besluiten de monetaire autoriteiten van land B tot een aanpassing van de spilkoers van de eigen valuta in euro's.

- 2p **1** Leg uit hoe land A met het gekozen wisselkoerssysteem kosteninflatie kan beperken.
- 2p **2** Hoe noemen we de verandering waartoe de monetaire autoriteiten van land B besluiten? Kies uit: appreciatie, depreciatie, revaluatie of devaluatie.

Voordat de landen A, B en C kunnen toetreden tot de EMU, wordt aan elk land de voorwaarde gesteld dat het land materieel evenwicht realiseert op de betalingsbalans, zonder interventie door de monetaire autoriteiten.

- 2p **3** Voor welk van deze landen geldt dat het *geen* ander wisselkoerssysteem hoeft te kiezen, om te voldoen aan deze voorwaarde voor toetreding? Verklaar het antwoord.

Opgave 2

Rooksignalen

De belasting op sigaretten in de Europese Unie (EU) is de hoogste ter wereld. De EU kiest daar bewust voor, omdat zij het roken van sigaretten wil ontmoedigen.

De EU schrijft aan de lidstaten voor dat deze belasting moet bestaan uit twee onderdelen:

- een bedrag in euro's per pakje;
- een percentage van de consumentenprijs (verkoopprijs inclusief belastingen) per pakje.

In het kader van de belastingharmonisatie streeft de EU er naar dat in alle lidstaten de totale belastingen ongeveer eenzelfde deel van de consumentenprijs per pakje vormen.

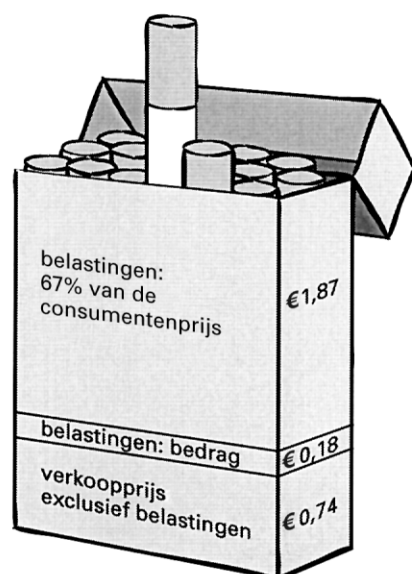
Een zuidelijke lidstaat heeft gekozen voor een laag bedrag in euro's en een hoog percentage van de consumentenprijs. Een noordelijke lidstaat heeft juist gekozen voor een hoog bedrag in euro's en een laag percentage van de consumentenprijs.

In de uitgangssituatie wordt de gemiddelde consumentenprijs per pakje berekend, zoals weergegeven in figuur 1.

figuur 1

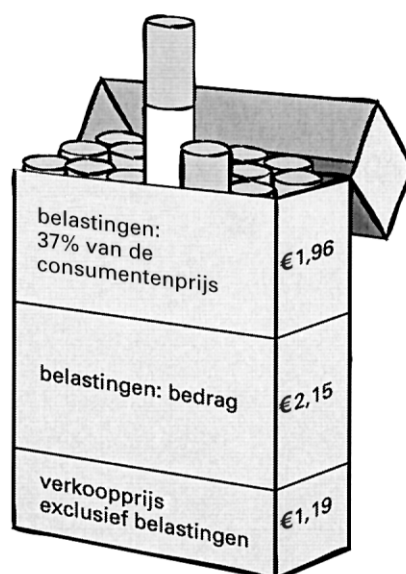
zuidelijke lidstaat

consumentenprijs € 2,79

noordelijke lidstaat

consumentenprijs € 5,30

De EU wil het roken van sigaretten verder ontmoedigen. Veronderstel dat zij alle lidstaten voorschrijft om het bedrag in euro's per pakje met 1 euro te verhogen. De lidstaten voeren dit voorschrift uit. Hierdoor zal in de zuidelijke lidstaat de nieuwe consumentenprijs per pakje € 5,82 gaan bedragen.

In de zuidelijke lidstaat is de prijselasticiteit van de vraag naar pakjes sigaretten $-0,4$.

- 2p **4** Worden belastingen op een pakje sigaretten gerekend tot de directe belastingen of tot de indirecte belastingen? Verklaar het antwoord.
- 2p **5** Bereken de nieuwe consumentenprijs van een pakje sigaretten in de *noordelijke* lidstaat.
- 2p **6** Toon met een berekening aan dat het totaal van belastingen per pakje in de zuidelijke lidstaat met 147,8% stijgt.
- 2p **7** Bereken vervolgens met hoeveel procent de totale belastingopbrengst uit pakjes sigaretten voor de overheid in de zuidelijke lidstaat zal toenemen.
- 3p **8** Leg uit dat de voorgeschreven belastingverhoging het bereiken van de nagestreefde belastingharmonisatie kan belemmeren.

Opgave 3

Overspannen? Verlaag de belastingdruk en voorkom een algemene loonstijging!

Diverse landen van de Europese Unie (EU) hebben rond het jaar 2000 te maken met een gespannen arbeidsmarkt (krapte op de arbeidsmarkt).

In één van deze landen vertoont de economie op dat moment, afgezet tegen het gemiddelde van de EU, de volgende kenmerken:

- 1 lage groei van de arbeidsproductiviteit;
- 2 hoge personen/arbeidsjaren ratio;
- 3 hoge inactieven/actieven ratio;
- 4 hoge arbeidsintensiteit van de productie.

De spanning op de arbeidsmarkt kan leiden tot een algemene stijging van de lonen. Deze loonstijging zou op den duur weer kunnen zorgen voor een vermindering van de spanning op de arbeidsmarkt. De overheid in dit land kiest echter voor een sturend beleid.

Zij stelt een verlaging van de inkomstenbelasting voor om de spanning op de arbeidsmarkt te verminderen.

- 8p **9** Schrijf een betoog waarin je aannemelijk maakt waarom de overheid in dit land de voorkeur geeft aan het voorgestelde belastingbeleid en niet aan een algemene loonstijging, om in deze situatie te zorgen voor een minder gespannen arbeidsmarkt.
- a Gebruik drie van de vier bovenstaande kenmerken (1 tot en met 4) ter ondersteuning van je betoog. Geef bij elk gekozen kenmerk aan wat het voordeel is van de voorgestelde belastingmaatregel *in vergelijking met* een algemene loonstijging.
- b Kies een onderdeel van het stelsel van de inkomstenbelasting uit tabel 2 dat aangepast zou moeten worden om de spanning op de arbeidsmarkt te verminderen. Licht deze keuze toe met behulp van één van de vier bovenstaande kenmerken (1 tot en met 4).

tabel 2

onderdelen van het stelsel van de inkomstenbelasting

- * het belastbaar inkomen wordt belast in opeenvolgende schijven met een oplopend marginaal belastingtarief
 - * alle belastingplichtigen hebben recht op een algemene heffingskorting
 - * voor werkenden is er géén extra heffingskorting
 - * kosten van kinderopvang zijn slechts beperkt aftrekbaar
-

Aanwijzingen

- *De onderdelen van het betoog moeten logisch op elkaar aansluiten.*
- *Gebruik voor het betoog 125 woorden; een afwijking van 25 woorden is toegestaan.*

Opgave 4

Kiezen uit de marketingmix

In de bedrijfstak telecommunicatie is het aantal aanbieders sterk gegroeid en wordt er steeds meer gebruikgemaakt van verschillende technische middelen. In een land zijn er veel aanbieders van mobiele telefonie. Ze leveren een onbeperkt gebruik van hun netwerk tegen een vast bedrag per maand per abonnement.

Een van de aanbieders op deze markt wil zijn winstgevendheid vergroten en overweegt drie alternatieven:

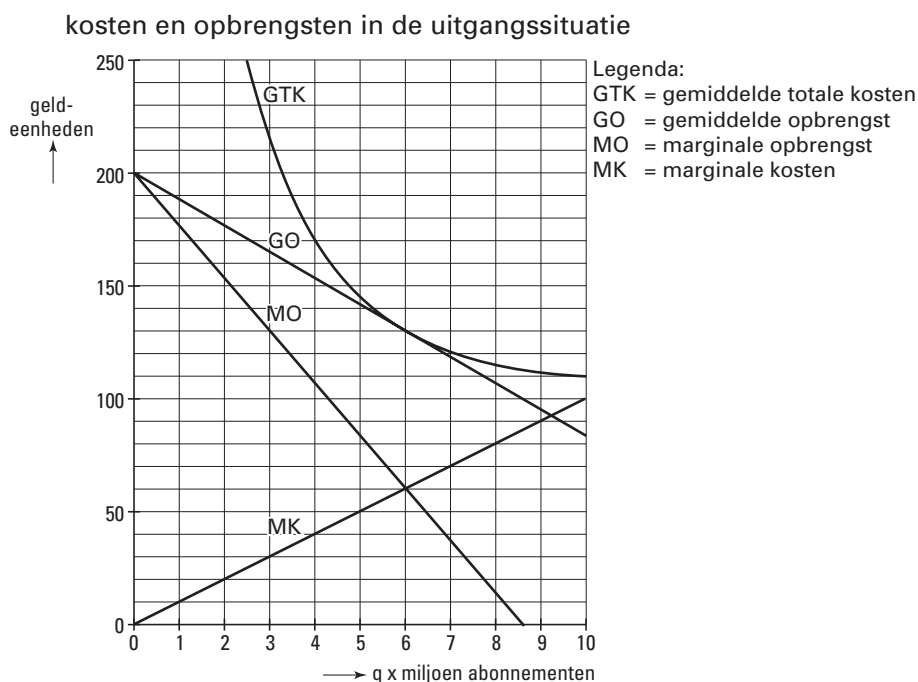
a het voeren van prijsbeleid door verandering van de verkoopprijs;

b het voeren van promotiebeleid door middel van een landelijke reclamecampagne;

c het voeren van productbeleid, waarvoor procesinnovatie zal moeten plaatsvinden.

In figuur 2 en tabel 3 worden nadere gegevens verstrekt over de kosten en opbrengsten van dit bedrijf.

figuur 2

tabel 3

kosten en opbrengsten in de uitgangssituatie en na de invoering van één van de drie alternatieven (situatie 2)				
	GTK =	GO =	MO =	MK =
uitgangssituatie	$5q + \frac{600}{q}$	$-\frac{70}{6}q + 200$	$-\frac{140}{6}q + 200$	$10q$
situatie 2	$4q + \frac{620}{q}$	$-\frac{70}{6}q + 235$	$-\frac{140}{6}q + 235$	$8q$

- 2p **10** Van welke marktform is sprake op de markt waar dit bedrijf aanbieder is? Geef twee argumenten voor de keuze.
- 2p **11** Bij welke verkoopprijs is in de uitgangssituatie de totale winst maximaal?
- 2p **12** Leg met behulp van figuur 2 uit hoe promotiebeleid de winstgevendheid van dit bedrijf kan vergroten.
- 3p **13** Bereken de hoogte van de maximale totale winst in situatie 2.
- 3p **14** Hoe is, uit het vergelijken van de beide GTK-functies in tabel 3, af te leiden dat het bedrijf heeft gekozen voor procesinnovatie? Verklaar het antwoord.

Opgave 5

In deze opgave is er bij alle vormen van inkomen steeds sprake van netto-inkomen.

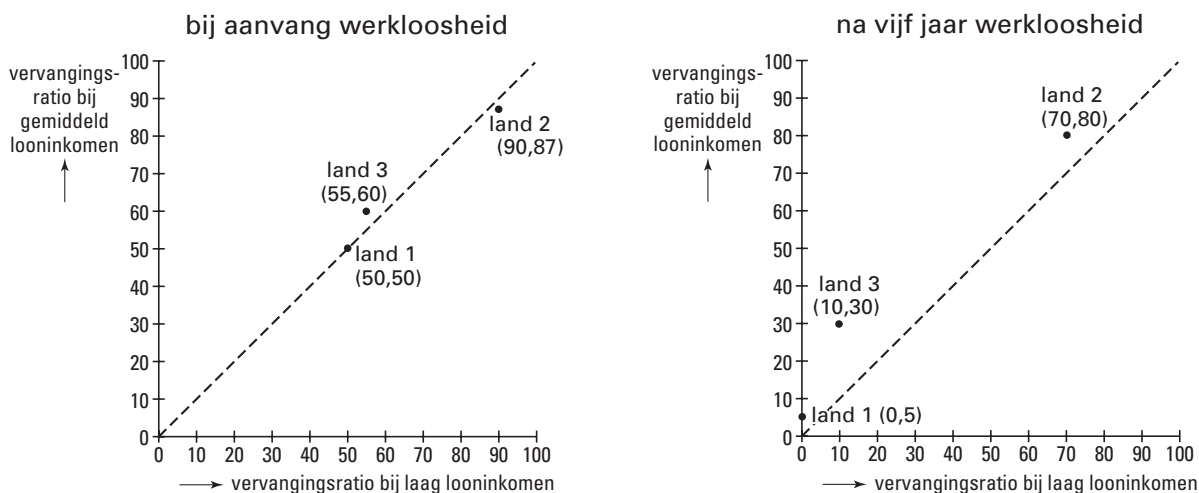
Geen werk, geen geld?

Om landen op het gebied van inkomenspolitiek met elkaar te vergelijken zijn diverse maatstaven ontwikkeld.

Eén van deze maatstaven is de vervangingsratio: $\frac{\text{uitkering}}{\text{looninkomen}} \times 100\%$. Deze ratio geeft aan in welke mate bij werkloosheid het looninkomen wordt ‘vervangen’ door een uitkeringsinkomen.

In onderstaande grafieken wordt, voor drie landen, de inkomenspositie vergeleken van inkomensstrekkers met een laag looninkomen en inkomensstrekkers met een gemiddeld looninkomen wanneer ze werkloos worden. In de linker grafiek is dit weergegeven bij aanvang van de werkloosheid, in de rechter grafiek na vijf jaar werkloosheid.

figuur 3

Voor land 2 is verder gegeven:

- voor inkomensstrekkers met een laag looninkomen is bij aanvang van de werkloosheid de hoogte van een uitkering € 9.450 per jaar;
- het gemiddeld looninkomen is 1,9 keer zo groot als het laag looninkomen.

- 2p **15** Beschrijf op basis van beide grafieken de *ontwikkeling* van de inkomenspositie van een werknemer met een laag looninkomen in land 1 die werkloos wordt en dat vijf jaar blijft.
- 2p **16** Bereken de hoogte van een uitkering per jaar voor een inkomensstrekker met een gemiddeld looninkomen in land 2, bij aanvang van de werkloosheid.
- 2p **17** Leg uit dat de vervangingsratio in land 2 een sterker anticyclisch effect heeft ten tijde van een recessie dan de vervangingsratio in land 3.

Uit figuur 3 kan worden afgeleid welk effect het gekozen systeem van werkloosheidsuitkeringen heeft voor de personele inkomensverdeling. Het gaat daarbij om de inkomensontwikkeling van werklozen die voorheen een laag looninkomen hadden, vergeleken met de inkomensontwikkeling van werklozen die voorheen een gemiddeld looninkomen hadden.

- 3p **18** Is er in land 3 voor deze beide groepen sprake van een nivellerend of van een denivellerend effect? Verklaar het antwoord op basis van figuur 3.

Opgave 6

Botsende belangen

De overheid in één van de eurolanden heeft in het kader van de economische politiek onder andere de volgende twee doelstellingen:

- 1 volledige benutting van de productiecapaciteit;
- 2 evenwicht op de lopende rekening van de betalingsbalans.

Doordat dit land lid is van de Economische en Monetaire Unie (EMU) is er geen ruimte om een eigen rente- of wisselkoerspolitiek te voeren. Wel kan de overheid in dit land begrotingspolitiek inzetten om doelstellingen van economische politiek te bereiken. Binnen de EMU is onder andere afgesproken dat het overheidstekort in een land niet hoger mag zijn dan 3% van het nationale inkomen.

Nationale doelstellingen van economische politiek kunnen soms in conflict komen met afspraken binnen de EMU. Dit kan toegelicht worden met onderstaand model.

(1) $C = 0,7(Y - B) + 44$	C = particuliere consumptie
(2) $B = 0,2Y$	B = overheidsontvangsten
(3) $I = 80$	I = particuliere investeringen
(4) $O = 112$	O = overheidsbestedingen
(5) $E = 116 - 14D$	E = exportwaarde lopende rekening
(6) $M = 0,2Y + 10D$	M = importwaarde lopende rekening
(7) $D = 0,96$	D = koers euro in dollars
(8) $EV = C + I + O + E - M$	EV = effectieve vraag
(9) $Y = EV$	Y = nationaal inkomen
(10) $Y^* = 0,25K$	Y^* = productiecapaciteit
(11) $K = 2.156$	K = kapitaalgoederenvoorraad

Alle bedragen luiden in miljarden euro's, tenzij anders vermeld is.

In de uitgangssituatie bedraagt de multiplier van de autonome bestedingen 1,5625 en bedraagt het evenwichtsinkomen 514.

- 2p **19** Toon met een berekening aan dat *géén* van *beide* doelstellingen van economische politiek in de uitgangssituatie gehaald wordt.
- 2p **20** Zijn, in het kader van dit model, beide doelstellingen *gelijktijdig* te realiseren door een verandering van de omvang van de overheidsbestedingen? Verklaar het antwoord *zonder* een berekening te maken.

De overheid in dit land kiest er voor de omvang van haar bestedingen zodanig te veranderen dat doelstelling 1 gehaald wordt. Een daling van de koers van de euro in dollars zou bijdragen aan het realiseren van doelstelling 2.

- 3p **21** Voldoet dit land, na de benodigde aanpassing van de overheidsbestedingen, nog aan de EMU-afspraken met betrekking tot het overheidstekort? Verklaar het antwoord met een berekening.
- 2p **22** Laat met een berekening zien dat de koers van de euro in dollars met méér dan 50% zou moeten dalen om beide doelstellingen van economische politiek *gelijktijdig* te realiseren.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

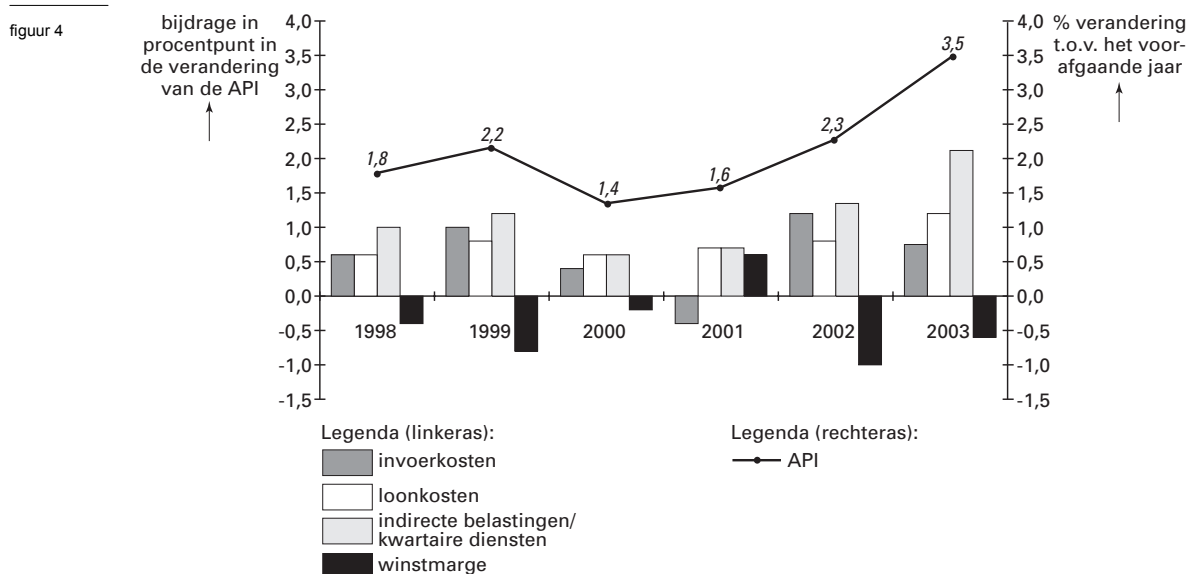
Opgave 7

Prijzenslag

Veranderingen in de hoogte van de algemene prijsindex van de gezinsconsumptie (API), zijn opgebouwd uit een aantal onderdelen. Het statistisch bureau van een land onderscheidt de volgende onderdelen:

- verandering in de invoerkosten;
- verandering in de loonkosten;
- verandering van de tarieven van de indirecte belastingen en van de prijzen van kwartaire diensten;
- verandering van de winstmarge van bedrijven.

In figuur 4 wordt dit voor de periode 1998-2003 in beeld gebracht.

Het statistisch bureau gebruikt figuur 4 in een verslag, waaruit de volgende citaten genomen zijn:

“In de periode 1998-2003 wordt de stijging van de API vooral bepaald door prijsstijgingen van kwartaire diensten en door belastingmaatregelen van de overheid. Deze twee factoren zijn tevens de belangrijkste verklarende factoren voor de loonkostenstijgingen.

Wij komen tot de volgende conclusie: blijkbaar was de marktsector in de meeste jaren niet in staat de hogere kosten volledig door te berekenen in de verkoopprijzen, hetgeen de stijging van de API enigszins afgeremd heeft.”

- 1p **23** Noem een economische activiteit die tot de kwartaire sector wordt gerekend.
- 2p **24** Bereken met hoeveel procent de API in 2000 is veranderd ten opzichte van 1998 (in tenminste twee decimalen nauwkeurig).
- 2p **25** Leg uit hoe een verhoging van de indirecte belastingen een verklarende factor kan zijn voor een stijging van de loonkosten.
- 2p **26** Leg uit dat de conclusie van het statistisch bureau kan worden afgeleid uit figuur 4.

Einde